

ОПИТ И НАГЛАСИ НА БЪЛГАРСКИТЕ БИБЛИОТЕКИ КАТО ПАРТНЬОРИ В ОБЛАСТТА НА ДОСТЪПНИЯ ТУРИЗЪМ

Радослав Христов, докторант

Университет по библиотекознание и информационни технологии – София

Резюме. Настоящата публикация представя целенасочено подбрани резултати от първото по рода си проучване на възможностите на обществените библиотеки за партньорство в областта на достъпния туризъм. Основната цел е да бъдат установени ресурсите, с които те разполагат, за осигуряването на достъпна среда и привличането на туристически интерес и подготвени ли са библиотекарите да посрещнат нуждите на потребителите на достъпния туризъм. Приложен е метод за пряка комуникация посредством онлайн анкета, проведена в периода 21 октомври – 21 декември 2024 г. Респондентите са от обществени библиотеки в България, които като вид най-често попадат в обхвата на потенциалните партньори на туризма. От 150 поканени специалисти ефективно са се включили 66 участници. На базата на анализа на отговорите са направени изводи за актуалното състояние на проблема. Изведени са препоръки за по-ефективното експлоатиране на наличните ресурси и за повишаване на информираността – както на библиотекарите, така и на потребителите на достъпния туризъм, за възможностите, които библиотеките могат да предложат.

Ключови думи: библиотеки; достъпен туризъм; библиотечен туризъм; хора със специални потребности; България

1. Въведение

Исторически хората със специални потребности са изключена и социално маргинализирана група, която се сблъсква с препятствия пред пълноценното си участие и включване в общността. Туризмът се счита за неразделна част от съвременния живот, но за тази група той невинаги е достъпен или приобщаващ и тя често няма възможност да участва в туристически дейности поради техния ограничаващ и социално изключващ характер. Въпреки това той има потенциал да подобри качеството на живот и удовлетвореността от живота на тези хора чрез личностно развитие и социално взаимодействие (Gillovic et al. 2020). „Независимост“, „равнопоставеност“, „достойнство“

са трите определения, които кратко, но изчерпателно обобщават цялостната идея за достъпния туризъм както в теоретичен, така и в практически план (Darcy et al. 2009, p. 36). Същинската философия на достъпния туризъм обхваща всички – без значение дали са с увреждания, или не, независимо от възрастта и физическите им ограничения. Следвайки принципите на универсалния дизайн, продуктите и услугите на достъпния туризъм трябва да са приобщаващи, като се използват във възможно най-голяма степен от всички хора, без да се налага специално проектиране за адаптирането им.

Възможността за успешно партньорство между библиотеките и достъпния туризъм се явява нова концепция, която към настоящия момент не попада в ползрението на ангажираните в тези области. Използването на вакуума по отношение механизмите за интегриране на библиотеките в дейности, свързани с достъпния туризъм, има потенциал да утвърди значението за общността на най-креативните и инициативните от тези културни институти. Настоящата публикация представя целенасочено подбрани резултати от първото по рода си анкетно проучване за идентифициране възможностите на обществените библиотеки за партньорство в областта на достъпния туризъм. От една страна, подобен подход може да зададе нови перспективи за бъдещи изследвания, които да попълнят липсата от знания по темата. От друга – резултатите могат да послужат като катализатор за постигане на промяна в чисто практически план, която да бъде от полза както за библиотеците, така и за сектора на туризма, но най-вече – за потребителите на достъпния туризъм.

2. Литературен обзор

Интердисциплинарният характер на проучването налага изследванията по проблема да бъдат представени условно в три групи, а именно – през призмата на достъпния туризъм, библиотечния туризъм и достъпността на библиотеците за хора със специални потребности. Поглед върху разработките по темата за достъпния туризъм разкрива вариативност по отношение както на тълкуването на самата концепция (Buhalis & Darcy 2011; Rubio-Escuderos et al. 2021), така и във връзка с проблемите, поставени в този контекст. Във фокуса на изследванията попадат предимствата на достъпния туризъм за икономиката (Qiao et al. 2022; Michopoulou et al. 2015), тенденцията за застаряване на населението в глобален мащаб, като важен фактор за развитието на достъпния туризъм (Luiza 2010; Zsarnoczky 2018), както и политиките за достъпен туризъм (Ambrose 2012; Zajadacz 2015). В българската научна литература авторите разглеждат дигиталната и физическата достъпност на туристическите обекти у нас (Sabev et al. 2018), видовете достъпност до културно наследство (Georgieva 2012), а също и мястото на достъпния туризъм в процеса на обучение на бъдещите професионалисти (Todorova 2020).

Библиотечният туризъм се очертава като нишов тип туризъм, който през последните години добива все по-голяма популярност. Вниманието на академичната общност е насочено основно върху все още изграждащата се теоретична рамка на този млад сегмент на културния туризъм, приемащ библиотеките, като обекти с туристически потенциал въз основа на тяхната история, архитектура, ценни колекции, редки издания, организирани събития или информационни материали в помощ на туристите (Lainsbury 2019; Li et al. 2019; Roque et al. 2021). Добрите практики все по-често получават гласност от страна на изследователите, които представят както световноизвестни, така и малко познати библиотеки с туристически потенциал (Adegbilero-Iwari et al. 2019; Quinteiro et al. 2020; Seifi et al. 2019; Tokić et al. 2018). В България темата все още не е достатъчно популярна, но въпреки това съществуват проучвания, които открояват възможностите на библиотеките за участие в областта на туризма. В отделни публикации е открит потенциалът на Столичната библиотека (Yankova et al. 2016) и Регионалната библиотека „Любен Каравелов“ – Русе (Terziev et al. 2020), но и по-комплексно се обръща внимание на важната роля, която обществените библиотеки могат да играят за развитието на културния туризъм (Modeva-Nankova 2016).

Като изключително полезни инструменти се налагат практическите ръководства за осигуряване на достъпна среда в библиотеките (Nielsen et al. 2005; Robertson 2012; Stenberg et al. 2023). Мултинационални проучвания засягат теми, свързани с библиотеките, и улеснения посредством Маракешкия договор достъп до публикувани произведения за слепи хора и лица с нарушено зрение (Todorova et al. 2017), както и осигуряването на достъпни справочни услуги за потребители от различен етнос и култура в академичните библиотеки (Saunders et al. 2013). Българските автори разглеждат темата както в общ план (Chavdarska 2004; Stefanova 2006), така и в различни нейни аспекти – обслужване на потребители със специални потребности в университетските библиотеки (Ilieva et al. 2007; Todorova et al. 2008), в обществените библиотеки (Alexandrov et al. 2010), а внимание е обърнато и на различни реализирани проекти (Draganova 2006).

Въпреки многобройните проучвания, фокусирани поотделно върху трите теми, към този момент библиотеките изключително рядко попадат в обхвата на изследователския интерес във връзка с възможностите, които предлагат в подкрепа на достъпния туризъм. Разглеждайки по-конкретно специализираните библиотеки за хора с увредено зрение, Е. Лиханос обобщава, че в много региони на Руската федерация те са единствените институции, които се занимават с туризъм за хора със специални потребности. Според автора това, от една страна, разкрива уникалността на подобна услуга, а от друга – с оглед засиления интерес към достъпния туризъм – дава възможност библиотеките да заемат водещо място, като партньори на туризма (Lihanos 2015).

Идентифицирайки добри практики за развитие на достъпен туризъм в Слюдянски район, Иркутска област, К. Дуля посочва, че градската библиотека в Байкалск отговаря на всички съвременни изисквания за достъпна среда, а тази в Слюдянка разработва туристически маршрути за хора със специални потребности от всички възрасти (Dulya 2020).

3. Методология

Методологията на изследването се основава на провеждането на онлайн базирано емпирично анкетно проучване на тема „Опит и нагласи на българските библиотеки като партньори в областта на достъпния туризъм“ и анализирането на получените от него резултати. Респондентите са представители на обществени библиотеки в България (НБ „Св. св. Кирил и Методий“ – София, НБ „Иван Вазов“ – Пловдив, регионални, общински и градски библиотеки), които, като вид, най-често попадат в обхвата на потенциалните партньори на туризма. Основната цел е да бъде установено какви са ресурсите, с които те разполагат за осигуряването на достъпна среда и привличането на интерес от страна на туристите, както и подготвени ли са библиотечните специалисти да посрещнат нуждите на потребителите на достъпния туризъм. Проучването е проведено в периода 21 октомври – 21 декември 2024 г., като е използвана платформата Google Forms. По имейл респондентите са поканени да попълнят анкетата два пъти в рамките на посочения период. До затварянето ѝ от 150 поканени библиотечни специалисти ефективно са се включили 66 участници.

Анкетната карта е разделена условно в два модула – „Библиотеките и достъпът за хора със специални потребности“ и „Библиотеките и културният туризъм“, и включва общо 22 въпроса. Двадесет и един са със задължителен характер, а единствено последният въпрос е незадължителен, позволявайки свободен отговор. Въпросите със задължителен характер са многовариантни, като 2 от тях са с използване на петстепенна Ликертова скала. При 4 въпроса има възможност за отбелязване на повече от един отговор.

Събраните данни от анкетното проучване са обработени със статистически софтуер IBM SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). При анализа на резултатите се прилагат методите на дескриптивната статистика, еднофакторния дисперсионен анализ, корелационния анализ и едномерното честотно разпределение на данните, а също така е направен анализ в таблици с две променливи (кростаблици). Извършена е проверка на надеждността на отговорите и са взети под внимание нормите на стойностите на Kurtosis (експес) и Skewness (изкривяване).

4. Ограничения

Проучвайки възможностите на обществените библиотеки в България за партньорство в областта на достъпния туризъм, сред респондентите не са

включени такива от читалищни библиотеки. Причина за това е фактът, че читалищата са уникално българско явление и в този смисъл няма релевантна база, на която техните библиотеки да бъдат съпоставени с други такива по отношение на достъпността и възможностите за туризъм. Също така се взема предвид фактът, че тези библиотеки не функционират самостоятелно, а са част от читалището.

5. Резултати

Данните от демографската част на изследването са изведени посредством метода на едномерното честотно разпределение. Генералната съвкупност на анкетното проучване се състои от 66 респонденти, от които 15,2% (n=10) са мъже, а 84,8% (n=56) – жени. Най-голям процент от анкетираните – 53,0% (n=35), са във възрастовата група 51 – 63 години, следвани от тези на възраст 36 – 50 години – 34,8% (n=23), 20 – 35 години – 7,6% (n=5), и над 63 години – 3,0% (n=2), а един участник (1,5%) не е посочил отговор. По отношение на образователния статус най-голяма е групата с образователна степен „магистър“ – 69,7% (n=46), а след тях са библиотечните специалисти с докторска степен – 16,7% (n=11), и бакалаврите – 13,6% (n=9). Болшинството от респондентите са с трудов стаж над 20 години – 43,9% (n=29), 15,2% (n=10) – между 16 и 20 години, 13,6% (n=9) – между 1 и 5 години, 12,1% (n=8) – между 6 и 10 години, 10,6% (n=7) – между 11 и 15 години, а 4,5% (n=3) са с трудов стаж по-малко от една година. Най-много са работещите в регионални библиотеки – 53,0% (n=35), специалистите от национална библиотека са 22,7% (n=15), тези в общински или градски библиотеки са 19,7% (n=13), а трима участници (4,5%) не са посочили отговор. От тях 81,8% (n=54) се намират в населени места с над 20 000 жители, 13,6% (n=9) – в такива с между 5000 и 20 000 жители, а 4,5% (n=3) – под 5000 жители. Според длъжността, която заемат в библиотеката, респондентите се разпределят, както следва: библиотекар – 34,8% (n=23), ръководител на отдел/звено – 30,3% (n=20), и директор/зам.-директор – 25,8% (n=17). 7,6% (n=5) от анкетираните са дали отговор „друга“ (архивист, методист, главен специалист), а един или 1.5% от анкетираните е дал отговор „технически сътрудник“.

При анализа на резултатите е извършена проверка за надеждност на данните, като са взети под внимание нормите на стойностите на Kurtosis и Skewness, като извън тях разпределението не съответства на нормалната крива. При Kurtosis:

- 0 – напълно съответства на нормалната крива;
- (-1, 1) – отлично съответства на нормалната крива;
- (-2, 2) – все още добре съответства на нормалната крива.

При Skewness:

- 0 – напълно симетрична;
- (-1, 1) – отлично съответства на нормалната крива;

– (-2, 2) – все още добре съответства на нормалната крива (Dzhonev 2004, р. 86).

В случая коефициентите Kurtosis и Skewness са в рамките на нормалното, като изключим характеристиките, отнасящи се до демографския показател „Население“. Незначително е отклонението при показател „Пол“ (табл. 1).

Таблица 1. Проверка за надеждност на данните (Skewness и Kurtosis)

Демографски показател	Skewness	Kurtosis
Вид библиотека	0.489	0.083
Население	-2.280	4.454
Длъжност	0.702	0.283
Пол	-1.989	2.018
Възраст	0.015	1.044
Образователна степен	0.017	0.419
Трудов стаж	-0.679	-0.977

При отговорите на два от въпросите от анкетното проучване, свързани с достъпността на библиотеките (№5 „Колко често хора със специални потребности участват в дейности или събития, организирани от вашата библиотека?“ и №6 „Партнира ли си вашата библиотека с организации, работещи с хора със специални потребности (институции на държавно и местно ниво, НПО, центрове за хора с увреждания, специализирани училища)?“), е използвана петстепенна Ликертова скала. Корелацията между двата въпроса ($R = .695$) е значителна (близо до голяма), което става ясно от петстепенната скала за силата на връзката, според която при стойност на R до 0.3 степента на корелационна зависимост е слаба; от 0,31 до 0,5 – умерена; от 0,51 до 0,7 – значителна; от 0,71 до 0,9 – голяма, и над 0,9 – изключително голяма (Grancharova et al. 2013, р. 168). Положителната връзка показва права зависимост между двете променливи (табл. 2).

Таблица 2. Взаимовръзка между въпроси №5 и №6. Корелация по Пийърсън

№	Въпроси	5	6
5	Участие на хора със специални потребности в дейности или събития, организирани от библиотеката	*	** .695
6	Партньорство на библиотеката с организации, работещи с хора със специални потребности	** .695	*

Корелацията е значима на ниво 0,01.

За проверка на нормалното разпределение на данните отново е приложен методът на дескриптивната статистика (табл. 3). От представеното е видно, че има отлично разпределение на данните, като коефициентите на асиметрия са в златната среда по отношение съответствие на нормалната крива (-1, 1). Разпределението на отговорите по цялата скала на изследването (от 0 до 4) показва широка вариативност, която свидетелства за разлики в практиките по отношение участието на хора със специални потребности в дейности или събития, организирани от библиотеката, както и в партньорствата на библиотеката с организации, работещи с хора със специални потребности. От друга страна, стойностите на Mean дават основание да бъдат направени изводи, че и двете активности се явяват по-скоро спорадични, отколкото усътановена процедура.

Таблица 3. Дескриптивна статистика между зависимите променливи при въпросите с петстепенна Ликертова скала

Зависима променлива	N	Min.	Max.	Mean	Skewness	Kurtosis
Участие на хора със специални потребности в дейности или събития, организирани от библиотеката	66	0	4	1.86	-0.174	-0.078
Партньорство на библиотеката с организации, работещи с хора със специални потребности	66	0	4	2.17	-0.438	-0.738

Тези заключения се потвърждават и при по-детайлен разрез на отговорите на двата въпроса посредством еднофакторен дисперсионен анализ от гледна точка на демографския фактор „Вид библиотека“, избран за целите на настоящото изследване (табл. 4). Между отговорите на първия въпрос няма статистически значима разлика (над 0.05) с изключение на тези, при които анкетираните не са посочили в каква библиотека работят, но поради малкия им брой те не са взети предвид. И при трите вида библиотеки резултатът е нисък – $M \leq 2$, като за работещите в национална библиотека е $M = 1.93$, за тези в регионална – $M = 1.91$, и в общинска или градска – $M = 1.92$. Поне към настоящия момент, независимо от вида на библиотеката, участието на хора със специални потребности в инициирани от институцията събития е по-скоро рядкост. Причините затова могат да бъдат потърсени частично в отговорите на следващия въпрос, при който, макар и $M \geq 2$, нивото на партньорство с организации, работещи с хора със специални потребности, е незадоволително. Най-активни в подобни сътрудничества са общинските и градските библиотеки ($M = 2.38$),

докато спецификата на Националната библиотека може да се разглежда като причина за по-слабата ангажираност в тази посока ($M = 2.13$).

Таблица 4. Еднофакторен дисперсионен анализ (фактор – вид библиотека)

Изследвани зависими променливи	Вид библиотека	N	M	SD	F	Sig
Участие на хора със специални потребности в дейности или събития, организирани от библиотеката	национална	15	1.93	.799	1.749	0.166
	регионална	35	1.91	.981		
	общинска/градска	13	1.92	.862		
	не е посочено	3	.67	1.155		
Партньорство на библиотеката с организации, работещи с хора със специални потребности	национална	15	2.13	.990	3.932	0.012
	регионална	35	2.29	1.274		
	общинска/градска	13	2.38	.961		
	не е посочено	3	-	-		

Същият фактор е взет предвид и при представянето на останалите отговори от анкетата (на въпроси от №1 до №4 и от №7 до №14), които поради своята специфика са анализирани в таблици с две променливи (кростаблици), като получените данни са изразени в проценти от съответната група анкетирувани (Приложение 1). На въпрос 1 „Кое от следните изисквания към библиотечната достъпност е изпълнено във вашата библиотека?“ най-голям процент от работещите в национална библиотека посочват физическата среда, достъпна за хора със специални потребности, и достъпните услуги и възможности за комуникация (по 73%). Двете изисквания са посочени и в най-голям процент от отговорите на работещите в регионални библиотеки (съответно 68,6% и 85,7%), а 68,6% отбелязват и участието на хора със специални потребности в инициативи, организирани от библиотеката. Достъпните услуги и комуникация събират най-много отговори и сред анкетираните от общински или градски библиотеки (46,2%).

По отношение придобитите знания и умения за работа с хора със специални потребности (въпрос 2) практическият опит се оказва водещ за специалистите от всички видове библиотеки. Отговорът е маркиран от 46,7% от работещите в национална, 48,6% в регионална и 69,2% в общинска или градска библиотека. Колкото до участието в проекти, свързани с достъпността и хората със специални потребности (въпрос 3), такова е заявено най-активно от анкетираните от национална библиотека, като според 60,0% от тях библиотеката е реализирала собствен проект, а 40,0% отговарят, че е участвала в партньорски проект. Собствените проекти се оказват рядкост според служителите на общински и градски библиотеки (7,7%), а 38,5% от тях отговарят, че библиотеката, в която работят, никога не е работила по подобни инициати-

ви. От отговорите на въпрос 4 „С какви материали в достъпен формат и/или помощни технологии за хора със специални потребности разполага вашата библиотека?“ е видно, че при анкетираните от национална и регионална библиотека това са основно издания в достъпен формат (на Брайл, електронни, говорещи или тактилни книги) и компютърни работни места със специализиран хардуер и софтуер (съответно 80,0% и 60,0% за национална и по 51,4% на двата отговора за регионална). 61,5% от служителите на общински и градски библиотеки и 100% от непосочилите вид на библиотеката, в която работят, смятат, че тяхната библиотека не разполага с подобни материали и/или помощни технологии. Нужно е да се отбележи, че нито един от анкетираните не е отбелязал отговора „Индукционни контури и/или примки за потребители с увреден слух“.

На въпрос 7 сред бариерите, които възпрепятстват взаимодействието на хората със специални потребности с библиотеките, голяма част от анкетираните посочват липсата на информация какво може да предложи библиотеката на съответната група потребители (46,7% от национална, 28,6% от регионална и 30,8% от общинска или градска), както и липсата на обучен персонал, познаващ изискванията им (40,0% от национална, 22,9% от регионална и 66,7% от непосочилите). Като проблем при общинските и градските библиотеки се дефинира и недостъпността на физическата среда, посочена от 38,4% от работещите там.

От отговорите на въпрос 8 става ясно, че много от анкетираните не са достатъчно добре запознати с възможностите за участие на библиотеките като партньори в областта на туризма. Това заявяват 40,0% от специалистите в национална библиотека, 34,3% – в регионална, 30,8% – в общинска или градска, и 100,0% от тези, които не са посочили вид на библиотеката, в която работят. Публикациите в интернет (социални мрежи, блогове, YouTube канали) са маркирани като предпочитан канал за получаване на такава информация от работещите в национална библиотека (33,3%), както и сред тези от общинска или градска библиотека (38,5%), докато колегите им от регионалните библиотеки заявяват, че предпочитат специализирани материали по темата (40,0%). Въпреки това отговорите на въпрос 9 „С какво вашата библиотека може да привлече интереса на български и чуждестранни туристи?“ разкриват широк спектър от възможности в тази посока пред културните институти. Според най-голям процент от респондентите от национална библиотека такива инструменти могат да бъдат ценните колекции, които се съхраняват там (93,3%), както и архитектурата на сградата (86,7%). Събитията, свързани с местния бит и традиции или посветени на популярна личност, са предпочитани отговори за анкетираните от регионалните библиотеки, като съответно те са посочени от по 62,9%, а 74,3% от тях са отбелязали и полезната информация, предоставена на уебсайта на библиотеката. При общинските и градските

библиотеки възможностите за библиотечен туризъм също са идентифицирани посредством прояви, свързани с местния бит (53,8%) и с инициативи, посветени на известна личност (76,9%).

Недостатъчно доброто познаване за това как ресурсите на библиотеките могат да разкрият нови възможности в полето на туризма, се потвърждава от отговорите на въпрос 10, касаещ участието им в проекти, свързани с културния туризъм. Най-голяма активност по отношение на собствени такива заявяват служителите в национална библиотека (46,7%), а според 40,0% библиотеката е участвала в партньорски проект. Този отговор е посочен и от 40,0% от специалистите в регионални библиотеки, докато според 45,7% библиотеката не е участвала в подобни инициативи. Отрицателен отговор дават и 69,2% от анкетиранияте от общински и градски библиотеки. Включването на библиотеката в образователни турове или литературни маршрути (въпрос 11) отново е посочено като практика от работещите в национална (80,0%) и регионална библиотека (40,0%), докато при анкетиранияте от общински и градски библиотеки, както и при тези, непосочили вид на библиотеката, отрицателен отговор са дали съответно 61,5% и 66,7%.

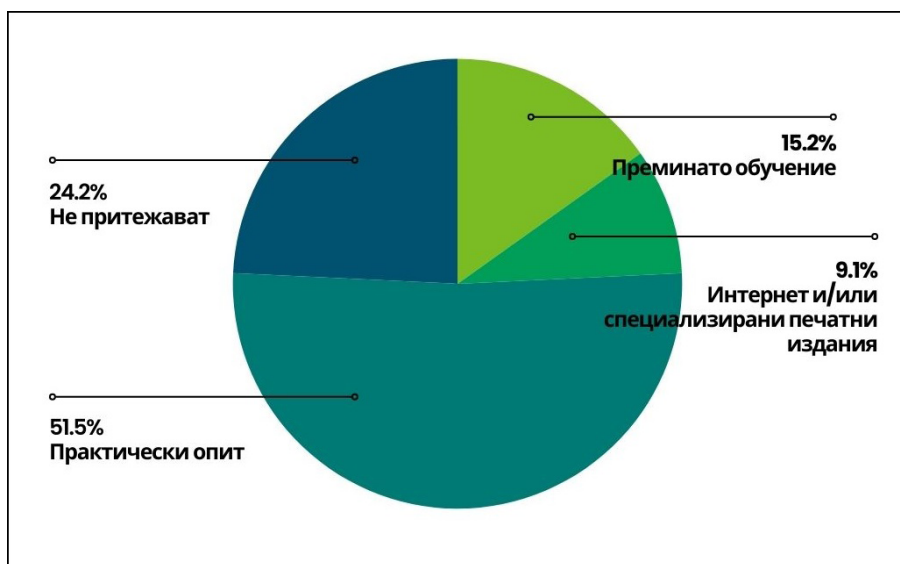
На въпрос 12 „Смятате ли, че вашата библиотека разполага с информационни материали, конкурентни на тези, предоставяни от туристическите обекти и туристическите информационни центрове в региона?“, положително мнение заявяват 46,7% от респондентите от национална, 37,1% от тези от регионална и 23,0% от общинска или градска библиотека. Далеч по-категорични са отговорите на последните два въпроса, като на въпрос 13 „Разполага ли вашата библиотека със специалисти, които биха могли да съдействат с информация както на български, така и на чуждестранни туристи?“, положителен отговор дават 93,0% от служителите в национална библиотека, 80,0% от тези в регионална и 48,5% в общинска или градска библиотека. Според 40,5% от анкетиранияте от тази група библиотеката може да окаже съдействие само на български туристи. На въпрос 14, свързан с това кой може да извлече полза от интегрирането на библиотеката в туристическата индустрия, болшинството от анкетиранияте посочват, че подобен процес би имал позитивно отражение и за двете страни. Така смятат 86,7% от служителите в национална библиотека, 91,4% от тези в регионална, 84,6% – в общинска или градска, и 66,7% от непосочилите вид на библиотеката, в която работят.

6. Дискусия

Анализът на резултатите от анкетното проучване дава възможност да се направят изводи относно актуалното състояние на проблема, както и да се изведат съответните препоръки. При модула, касаещ достъпността на библиотеките, може да се обобщи, че изискванията, свързани с достъпната физическа среда и достъпните услуги и комуникация, са факт поне в големите библиоте-

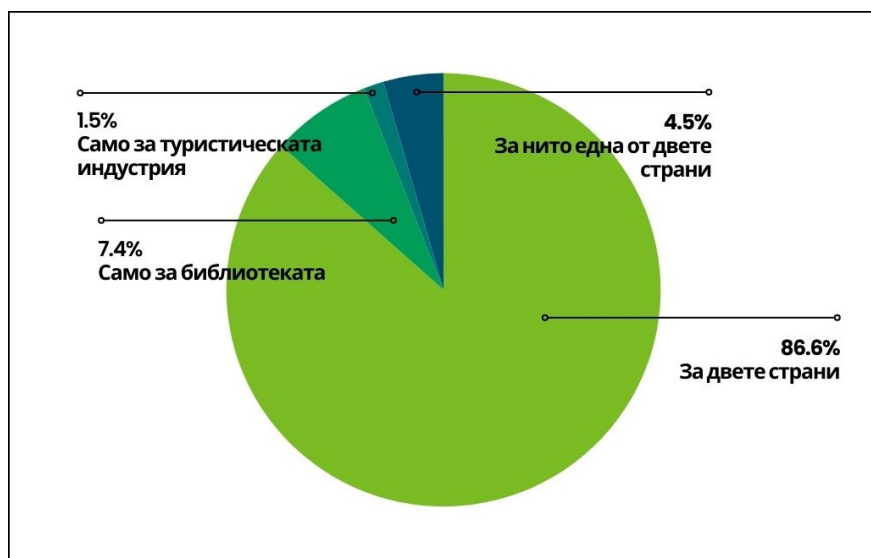
ки, но дори при тях разработването и следването на политика за планиране и оценка на достъпността не е широко застъпено. При общинските и градските библиотеки като проблем се отчита недостъпната физическа среда, което, от своя страна, се явява сериозна бариера пред по-активното участие на хората със специални потребности в дейностите, организирани от библиотеката. Като негативна тенденция следва да се отбележи и липсата на ангажираност конкретно по отношение на потребителите с увреден слух, като това се наблюдава при всички отговори, независимо от вида на библиотеката.

Отговорите на въпросите в модула идентифицират и ниско ниво на информираност – както от страна на потребителите за това какви достъпни услуги може да предложи библиотеката, така и от страна на библиотечните специалисти относно взаимодействието им с тази група хора, като се разчита главно на придобития практически опит (фиг. 1). Повишаването на информираността и в двете направления следва да залегне в планирането и реализирането на дългосрочна програма, като от значение тук е и търсенето на по-активни партньорства с организации, работещи с хора със специални потребности. При подобно сътрудничество функцията им на медиатор би имала позитивно отражение за библиотечните специалисти, що се отнася до получаването на полезни знания и усвояването на нови умения, но и за хората със специални потребности от гледна точка на информацията за достъпните библиотеки, която могат да получат. Това ще превърне тази група в субект с по-осезаемо участие в инициативите на библиотеката.

Фигура 1. Знания и умения за работа с хора със специални потребности

От анализа на получените отговори на въпросите от втория модул на анкетата могат да бъдат направени изводи, че към настоящия момент голяма част от специалистите у нас не са добре информирани за възможностите за партньорство на библиотеките в областта на туризма – независимо от вида на библиотеката, в която работят. Въпреки това е необходимо да се отбележи, че насочването към потенциалните ресурси (въпрос 9) води до разбиране на силните страни на всяка една библиотека, които могат да бъдат използвани. Участието в проекти, свързани с културния туризъм, в образователни турове или литературни маршрути се явява практика главно в големите библиотеки, като сред служителите им се наблюдава и най-висока степен на увереност, че библиотеката разполага с информационни материали, конкурентни на тези на туристическите обекти. Това мнение се припокрива и по отношение наличието на библиотечни специалисти, които могат да съдействат както на български, така и на чуждестранни туристи. Независимо от вида на библиотеката, в която работят, анкетираните демонстрират положителна нагласа към ползите от интегрирането на библиотеките в сферата на туризма, заявявайки, че подобно взаимодействие ще допринесе в позитивен аспект и за двете страни (фиг. 2).

Фигура 2. Ползи от интегрирането на библиотеката в туристическата индустрия

7. Заключение

В заключение може да бъде обобщено, че достъпният туризъм в българските обществени библиотеки не следва да се разглежда като мисия невъз-

можна. Необходимо е да се приложи диференциран подход към изискванията (или по-скоро очакванията) към отделните библиотеки спрямо възможностите, с които те разполагат. Така например големите библиотеки в столицата и областните центрове, които разполагат с достъпна физическа среда и предлагат достъпни услуги, могат да използват своята архитектура, ценни колекции и разнообразни информационни материали като инструменти за привличане интереса на по-широк кръг посетители – както от страната, така и от чужбина. Подобрявайки своята физическа достъпност чрез по-активно участие в проекти, общинските и градските библиотеки биха реализирали туристическия си потенциал посредством различни събития, посветени на местния бит и култура или популярни личности.

По отношение по-добрата информираност на библиотечните специалисти, като необходимост се откроява участието им в специализирани обучения. Подобни инициативи могат да включват теми, свързани с достъпния туризъм, особеностите на отделните групи хора със специални потребности, използването на материали в достъпен формат и помощни технологии и предлагането на ресурси от туристически интерес. Също така, те могат да бъдат с фокус върху механизмите за разработване на програми и възможностите за реализиране на тематични проекти. От друга страна, библиотекарите следва да са по-активни в предоставянето на необходимата информация на потребителите на достъпния туризъм, което би ги превърнало в пълноценни участници в живота на културната институция.

Благодарности и финансиране

Изследването е реализирано в изпълнение на договор №133/01.09.2024 г. към УниБИТ по Националната програма за научни изследвания „Млади учени и постдокторанти – 2“, Конкурсна сесия 2022 – 2025, приета с Решение № 206/07.04.2022 г. и Постановление № 172/22.05.2024 г. на Министерския съвет и финансирана от Министерството на образованието и науката.

Приложения

Приложение 1. Разпределения в таблици с две променливи (кростаблици).
Фактор – вид библиотека

№	Въпрос	Отговор	Вид библиотека			
			Национална	Регионална	Общинска/градска	Не е посочено
1	Изисквания към библиотечната достъпност	Разработена политика	46,7%	28,6%	30,8%	0,0%
		Достъпна физическа среда	73,3%	68,6%	23,1%	0,0%
		Достъпни услуги и комуникация	73,3%	85,7%	46,2%	0,0%
		Материали в достъпен формат и помощни технологии	60,0%	54,3%	15,4%	0,0%
		Специалисти, обучени за работа с хора със специални потребности	6,7%	45,7%	7,7%	0,0%
		Участие на хора със специални потребности в инициативи на библиотеката	6,7%	68,6%	38,5%	33,3%
		Нито едно от посочените	0,0%	0,0%	23,1%	66,7%
2	Знания и умения за работа с хора със специални потребности	Преминато обучение	13,3%	22,9%	0,0%	0,0%
		Интернет и/или специализирани печатни издания	6,7%	11,4%	7,7%	0,0%
		Практически опит	46,7%	48,6%	69,2%	33,3%
		Не притежават	33,3%	17,1%	23,1%	66,7%
3	Участие на библиотеката в проекти, свързани с достъпността	Собствен проект	60,0%	37,1%	7,7%	0,0%
		Партньорски проект	40,0%	40,0%	53,8%	0,0%
		Не е участвала	0,0%	22,9%	38,5%	100,0%

4	Материали в достъпен формат и/или помощни технологии	Издания в достъпен формат	80,0%	51,4%	30,8%	0,0%
		Филми със субтитри или жестомимичен превод	33,3%	22,9%	15,4%	0,0%
		Специализирано компютърно работно място	60,0%	51,4%	15,4%	0,0%
		Индукционни контури и/или примки	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
		Библиотеката не разполага с материали и/или помощни технологии	0,0%	20,0%	61,5%	100,0%
		Други	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
7	Бариири пред хората със специални потребности	Липса на информация	46,7%	28,6%	30,8%	33,3%
		Ограничено предлагане на услуги и дейности	13,3%	34,3%	15,4%	0,0%
		Липса на обучен персонал	40,0%	22,9%	15,4%	66,7%
		Недостъпност на физическата среда	0,0%	14,2%	38,4%	0,0%
8	Информирателност за възможностите за партньорство на библиотеки в областта на туризма	От специализирани публикации	20,0%	40,0%	30,8%	0,0%
		От публикации в социални мрежи, блокове и др.	33,3%	28,6%	38,5%	0,0%
		От информация за реализирани проекти	20,0%	31,4%	23,1%	0,0%
		Не съм запознат/а	40,0%	34,3%	30,8%	100,0%
9	Възможности за привличане на туристически интерес	Архитектура на сградата	86,7%	57,1%	38,5%	0,0%
		Ценни колекции	93,3%	48,6%	38,5%	0,0%
		Събития, свързани с местния бит и традиции	60,0%	62,9%	53,8%	100,0%
		Събития, посветени на популярна личност	40,0%	62,9%	76,9%	66,7%
		Полезна информация на уебсайта	46,7%	74,3%	38,5%	0,0%

10	Участие на библиотеката в проекти, свързани с културния туризъм	Със собствен проект	46,7%	14,3%	7,7%	0,0%
		В партньорски проект	40,0%	40,0%	23,1%	0,0%
		Не е участвала	13,3%	45,7%	69,2%	100,0%
11	Участие на библиотеката в образователни турове или литературни маршрути	Да	80,0%	40,0%	23,1%	0,0%
		Не	13,3%	40,0%	61,5%	66,7%
		Затруднявам се да отговоря	6,7%	20,0%	15,4%	33,3%
12	Наличие на информационни материали, конкурентни на тези на туристическите обекти	Да	46,7%	37,1%	23,0%	0,0%
		Не	20,0%	22,9%	38,5%	100,0%
		Не мога да преценя	33,3%	40,0%	38,5%	0,0%
13	Библиотеката има специалисти, които да съдействат на български и чуждестранни туристи	Както на български, така и на чуждестранни туристи	93,0%	80,0%	48,5%	0,0%
		Само на български туристи	7,0%	11,4%	40,5%	0,0%
		Не разполага с такива	0,0%	8,6%	11%	100,0%
14	Ползи от интегрирането на библиотеката в туристическата индустрия	Само за библиотеката	13,3%	5,7%	7,7%	0,0%
		Само за туристическата индустрия	0,0%	2,9%	0,0%	0,0%
		За двете страни	86,7%	91,4%	84,6%	66,7%
		За нито една от двете страни	0,0%	0,0%	7,7%	33,3%

ЛИТЕРАТУРА

АЛЕКСАНДРОВ, И., и др., 2019. Ролята на библиотечния мениджър за създаване на условия и възможности за достъп в обществените библиотеки на хората в неравностойно положение. *XX национална конференция „Съвременната библиотека – център за информация и знание“ – XX National conference „The modern library – centre for*

- information and knowledge“ [онлайн] [посетен на 15 ноември 2021].
Достъпен от: https://www.lib.bg/konferencii1/nk2010/prezentacii/Alexandrov_Ivanova.doc.
- ГЕОРГИЕВА, Д., 2012. Достъпност до културното наследство. *Годишник на УАСГ, Доклади от международна юбилейна научно-приложна конференция – Yearbook of UACEG, Proceedings of International Jubilee Scientific and Applied Conference*, т. 1, с. 147 – 152. ISBN 978-954-724-049-0.
- ГРЪНЧАРОВА, Г. и др., 2013. *Статистика в управлението*. Плевен: Медицински университет. ISBN 978-954-756-129-8
- ДЖОНЕВ, С., 2004. *Социална психология. Том 5*. София: Софи-Р. ISBN 954-638-127-6.
- ДРАГАНОВА, С., 2006. Проекти и дейности по обслужване на хора с увреждания на библиотека „Родина“, Стара Загора. В: ГРАШКИНА, В., ТОДОРОВА, Т. & ПАНОВА, Ц. (ред.) *Библиотеките, хората с увреждания и електронната информация – Libraries, people with disabilities and electronic information*. с. 99 – 105. София: УИ „Св. Климент Охридски“. ISBN 954-91830-4-1.
- ДУЛЯ, К., 2020. Специфика организации достъпного туризма для детей с ограниченными возможностями. *Учёные записки Крымского федерального университета имени В. И. Вернадского. География. Геология-Scientific Notes of the Crimean Federal University named after V.I. Vernadsky. Geography. Geology*, Том 6 (72), №3, с. 50 – 61. <https://doi.org/10.37279/2413-1717-2020-6-3-50-61>. ISSN 2413-1717.
- ИЛИЕВА, В. и др., 2007. Библиотечно-информационно обслужване на хора с нарушено зрение в библиотеката на Нов български университет. *Библиосфера-Bibliosphere* [онлайн], №9 [посетен на 15 ноември 2024]. Достъпен от: <https://bibliosphere.eu/?p=753>.
- МОДЕВА – НАНКОВА, М., 2016. *Библиотеки и културен туризъм: Възможности и предпоставки за развитие*. София: За буквите – О писменехъ. ISBN 978-619-185-234-5
- СТЕФАНОВА, Д., 2006. Тенденции в книгоиздаването и библиотечните услуги за хората с увреждания през последните 50 години. В: ГРАШКИНА, В., ТОДОРОВА, Т. & ПАНОВА, Ц. (ред.) *Библиотеките, хората с увреждания и електронната информация-Libraries, people with disabilities and electronic information*, с. 17 – 28. София: УИ „Св. Климент Охридски“. ISBN 954-91830-4-1
- СЪББЕВ, Н., и др., 2018. Дигитална и физическа достъпност на туристическите обекти в България. *Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация – Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization*, т. 4, №2, с. 38 – 58. ISSN: 2367-8038.

- ЧАВДАРСКА, Л., 2004. *За библиотеките, читателите с увреждания и библиотечните услуги*. София: Център за независим живот. ISBN 954-9918-40-8.
- ADEGBILERO-IWARI, I., et al., 2019. Librarianship and sustainable development in hospitality and tourism: Special focus on bibliotourism. *Owena Journal of Library and Information Science* [online], vol. 8, no. 1 – 2, pp. 54 – 61 [viewed 14 November 2024]. Available from: <http://repository.elizadeuniversity.edu.ng/handle/20.500.12398/638>. ISSN 0189-3092.
- AMBROSE, I., 2012. European policies for accessible tourism. In: D. BUHALIS, S. DARCY & I. AMBROSE (Eds.). *Best practice in accessible tourism: Inclusion, disability, ageing population and tourism*, pp. 19 – 35. Bristol, UK: Channel View Publications. <https://doi.org/10.21832/9781845412548-006>. ISBN 978-1-84-541254-8.
- BUHALIS, D., & DARCY, S., 2011. *Accessible Tourism: Concepts and Issues*. Bristol, UK: Channel View Publications. ISBN 978-1-84-541161-9.
- DARCY, S., et al., 2009. A whole-of-life approach to tourism: the case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, vol. 16, no. 1, pp. 32 – 44. <https://doi.org/10.1375/jhtm.16.1.32>. ISSN 1447-6770.
- GILLOVIC, B., et al., 2020. Accessibility and inclusive tourism development: Current state and future agenda. *Sustainability* [online], vol. 12, no. 22 [viewed 05 August 2024]. Available from: <https://doi.org/10.3390/su12229722>. ISSN 2071-1050.
- LAINSBURY, A., 2019. Library Tourism. In: I. JENKINS & K. A. LUND (Eds.). *Literary Tourism: Theories, Practice and Case Studies*. pp. 106 – 117. Oxfordshire, UK; Boston, MA: CABI. <https://doi.org/10.1079/9781786394590.0106>. ISBN 978-1-78639-459-0.
- LI, Y., et al., 2019. “Library+ Tourism”: A New Direction for the Sustainable Development of Libraries. *Recruiting and Managing the New Generation of Employees to Attract New Markets and Create New Services: Satellite Meeting, Pythagoreion, Samos Island, Greece, 21 – 23 August 2019* [online], [viewed 28 August 2024]. Available from: <https://library.ifla.org/id/eprint/2703>.
- LIHANOS, E., 2015. Dostupniy turizm i spetsialnaya biblioteka: itogi vserossiyskogo issledovaniya. *Bibliotekovedenie-Library Studies*, vol. 4, pp. 110 – 114. <https://doi.org/10.25281/0869-608X-2015-0-4-110-114>. ISSN 0869-608X.
- LUIZA, S. M., 2010. Accessible tourism – the ignored opportunity. *Annals of Faculty of Economics* [online], vol. 1, no. 2, pp. 1154 – 1157 [viewed 13 November 2024]. Available from: <http://anale.steconomieuoradea.ro/volume/2010/n2/185.pdf>.

- MICHOPOULOU, E., et al., 2015. Accessible tourism futures: the world we dream to live in and the opportunities we hope to have. *Journal of Tourism Futures*, vol. 1, no. 3, pp. 179 – 188. <https://doi.org/10.1108/JTF-08-2015-0043>. ISSN 2055-5911.
- NIELSEN, G., et al., 2005. *Access to Libraries for Disabled Persons Checklist: a practical tool*. The Hague: IFLA Headquarters. ISSN 0168-1931.
- QIAO, G., et al., 2022. Accessible tourism: A bibliometric review (2008 – 2020). *Tourism Review*, vol. 77, no. 3, pp. 713 – 730. <https://doi.org/10.1108/TR-12-2020-0619>. ISSN 1660-5373.
- QUINTEIRO, S., et al., 2020. Coimbra as a literary tourism destination: landscapes of literature. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, vol. 14, no. 3, pp. 361 – 372. <https://doi.org/10.1108/IJCTHR-10-2019-0176>. ISSN 1750-6182.
- ROBERTSON, L., 2012. *Access for library users with disabilities* [online]. London: SCONUL Access Steering Group. [viewed 12 June 2024]. Available from: <https://wellcomecollection.org/works/xyy2w97v>.
- ROQUE, M. I., et al., 2021. Reading the Tourist Destination: bibliotourism and place perception. *Journal of Spatial and Organizational Dynamics*, vol. 9, no. 1, pp. 42 – 60. <http://hdl.handle.net/10400.14/33186>. ISSN 2183-1912.
- RUBIO-ESCUDELOS, L., et al., 2021. Accessible tourism: origins, state of the art and future lines of research. *European Journal of Tourism Research* [online], vol. 28 [viewed 06 June 2024]. Available from: <https://www.ejtr.vumk.eu/index.php/about/article/download/2237/476>. ISSN 1314-0817.
- SAUNDERS, L., et al., 2013. Culture and competencies: A multi-country examination of reference service competencies. *Libri*, vol. 63, no. 1, pp. 33 – 46. <https://doi.org/10.1515/libri-2013-0003>. ISSN: 1865-8423.
- SEIFI, L., et al., 2019. The role of Iran public libraries in development and promoting of tourism services. *Library Philosophy and Practice* [online], [viewed 01 October 2024]. Available from: <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/2953>. ISSN 1522-0222.
- STENBERG, P., et al., 2023. *A Library Without Obstacles: A Guide to Accessibility* [online]. Malmö: Kulturrådet [viewed 10 April 2024]. Available from: https://www.luisterpuntbibliotheek.be/files/Bibliotheeken/A-Library-Without-Obstacles-v2.1_Malm%C3%B6.pdf.
- TERZIEV, V., et al., 2020. Libraries and Tourism – Possibilities for Integration and New Directions for Sustainable Social Development. *60th International Scientific Conference on Economic and Social Development – XX International Social Congress (ISC 2020)* [online], pp. 169 – 174 [viewed 02 September 2024]. Available from: <https://ssrn.com/abstract=3725786>.

- TODOROVA, T., 2020. Accessible tourism: Experience from academic course. *New perspectives in science and education: Proceedings from 9th edition, Florence, Italy, 19 – 20 March 2020* [online], pp. 344 – 349. Bologna: Filodiritto Editore [viewed 11 July 2024]. Available from: <https://conference.pixel-online.net/files/npse/ed0009/FP/0146-SPN4304-FP-NPSE9.pdf>.
- TODOROVA, T., et al., 2008. Equal Access to Information for Students with Disabilities at University Libraries in Bulgaria. *Information/Documentation Management and Cooperation among the Libraries in the Balkan Countries: Symposium Papers. 5 – 7 June 2008, Edirne, Turkey*, pp. 367 – 370. Edirne: Trakya University.
- TODOROVA, T., et al., 2017. Information professionals and copyright literacy: a multinational study. *Library management*, vol. 38, no. 6/7, pp. 323 – 344. <https://doi.org/10.1108/LM-01-2017-0007>. ISSN: 0143-5124.
- TOKIĆ, K., et al., 2018. Potential of libraries as tourist attractions: case study of Croatia. *7th International scientific symposium Economy of Eastern Croatia – Vision and Growth, Osijek, Croatia, 24 – 26 May 2018* [online], pp. 913 – 921 [viewed 19 September 2024]. Available from: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/662512>. ISSN 1848-9559.
- YANKOVA, I., et al., 2016. Tourist Information in Libraries – Source to Improve Access to Objects of Cultural Heritage. *Journal of Balkan Libraries Union* [online], vol. 4, no. 2, pp. 23 – 27 [viewed 15 November 2024]. Available from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/275568>. ISSN 2148-077X.
- ZAJADACZ, A., 2015. Evolution of models of disability as a basis for further policy changes in accessible tourism. *Journal of Tourism Futures*, vol. 1, no. 3, pp. 189 – 202. <https://doi.org/10.1108/JTF-04-2015-0015>. ISSN 2055-5911.
- ZSARNOCZKY, M., 2018. The future challenge of accessible tourism in the European Union. *VADYBA* [online], vol. 33, no. 2, pp. 39 – 43 [viewed 01 November 2024]. Available from: https://www.ltvk.lt/file/zurnalai/07_Martin.pdf. ISSN 1648-7974.

REFERENCES

- ADEGBILERO-IWARI, I., et al., 2019. Librarianship and sustainable development in hospitality and tourism: Special focus on bibliotourism. *Owena Journal of Library and Information Science* [online], vol. 8, no. 1 – 2, pp. 54 – 61 [viewed 14 November 2024]. Available from: <http://repository.elizadeuniversity.edu.ng/handle/20.500.12398/638>. ISSN 0189-3092.

- ALEXANDROV, I., et al., 2010. Rolyata na bibliotechniyat menidzhar za sazdavane na uslovia i vazmozhnosti za dostap v obshtestvenite biblioteki na horata v neravnostoyno polozhenie. *XX Natsionalna konferentsia „Savremennata biblioteka – tsentar za informatsia i znanie“ – XX National conference „The modern library – centre for information and knowledge“* [online] [in Bulgarian] [viewed 15 November 2021]. Available from: https://www.lib.bg/konferencii1/nk2010/prezentacii/Alexandrov_Ivanova.doc..
- AMBROSE, I., 2012. European policies for accessible tourism. In: D. BUHALIS, S. DARCY & I. AMBROSE (Eds.). *Best practice in accessible tourism: Inclusion, disability, ageing population and tourism*, pp. 19 – 35. Bristol, UK: Channel View Publications. <https://doi.org/10.21832/9781845412548-006>. ISBN 978-1-84-541254-8.
- BUHALIS, D., & DARCY, S., 2011. *Accessible Tourism: Concepts and Issues*. Bristol, UK: Channel View Publications. ISBN 978-1-84-541161-9.
- CHAVDARSKA, L. 2004. *Za bibliotekite, chitatelite s uvrezhdania i bibliotechnite usluzhi*. Sofia: Tsentar za nezavisim zhivot [in Bulgarian]. ISBN 954-9918-40-8.
- DARCY, S., et al., 2009. A whole-of-life approach to tourism: the case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, vol. 16, no. 1, pp. 32 – 44. <https://doi.org/10.1375/jhtm.16.1.32>. ISSN 1447-6770.
- DRAGANOVA, S., 2006. Proekti i deynosti po obsluzhvanе na hora s uvrezhdania na biblioteka “Rodina”, Stara Zagora. In: V. GRASHKINA, T. TODOROVA & TS. PANOVA (Eds.) *Bibliotekite, horata s uvrezhdania i elektronната informatsia – Libraries, people with disabilities and electronic information*. pp. 99 – 105. Sofia: UP „Sv. Kliment Ohridski“ [in Bulgarian]. ISBN 954-91830-4-1.
- DULYA, K., 2020. Spetsifika organizatsii dostupnogo turizma dlya detey s ogranichennimi vozmozhnostyami. *Uchenie zapiski Krivskogo federal'nogo universiteta imeni V.I. Vernadskogo. Geografia. Geologia-Scientific Notes of the Crimean Federal University named after V. I. Vernadsky. Geography. Geology*, vol. 6 (72), no. 3, pp. 50 – 61. <https://doi.org/10.37279/2413-1717-2020-6-3-50-61>. ISSN 2413-1717.
- DZHONEV, S., 2004. *Sotsialna psihologia. Tom 5*. Sofia: Sofi-R [in Bulgarian]. ISBN 954-638-127-6.
- GEORGIEVA, D., 2012. Dostapnost do kulturnoto nasledstvo. *Godishnik na UASG, Dokladi ot mezhdunarodna yubileyna nauchno-prilozhna konferentsia-Yearbook of UACEG, Proceedings of International Jubilee Scientific and Applied Conference*, vol. 1, pp. 147 – 152 [in Bulgarian]. ISBN 978-954-724-049-0.

- GILLOVIC, B., et al., 2020. Accessibility and inclusive tourism development: Current state and future agenda. *Sustainability* [online], vol. 12, no. 22 [viewed 05 August 2024]. Available from: <https://doi.org/10.3390/su12229722>. ISSN 2071-1050.
- GRANCHAROVA, G., et al., 2013. *Statistika v upravlenieto*. Pleven: Meditsinski universitet [in Bulgarian]. ISBN 978-954-756-129-8.
- ILIEVA, V., et al., 2007. Bibliotechno-informatsionno obsluzhvanе na hora s narusheno zrenie v bibliotekata na Nov balgarski universitet. *Bibliosfera-Bibliosphere* [online], no. 9 [in Bulgarian] [viewed 15 November 2024]. Available from: <https://bibliosfera.eu/?p=753>.].
- LAINSBURY, A., 2019. Library Tourism. In: I. JENKINS & K. A. LUND (Eds.). *Literary Tourism: Theories, Practice and Case Studies*. pp. 106 – 117. Oxfordshire, UK; Boston, MA: CABI. <https://doi.org/10.1079/9781786394590.0106>. ISBN 978-1-78639-459-0.
- LI, Y., et al., 2019. “Library+ Tourism”: A New Direction for the Sustainable Development of Libraries. *Recruiting and Managing the New Generation of Employees to Attract New Markets and Create New Services: Satellite Meeting, Pythagoreion, Samos Island, Greece, 21 – 23 August 2019* [online], [viewed 28 August 2024]. Available from: <https://library.ifla.org/id/eprint/2703>.
- LIHANOS, E., 2015. Dostupniy turizm i spetsialnaya biblioteka: itogi vserossiyskogo issledovaniya. *Bibliotekovedenie-Library Studies*, vol. 4, pp. 110 – 114. <https://doi.org/10.25281/0869-608X-2015-0-4-110-114>. ISSN 0869-608X.
- LUIZA, S. M., 2010. Accessible tourism – the ignored opportunity. *Annals of Faculty of Economics* [online], vol. 1, no. 2, pp. 1154 – 1157 [viewed 13 November 2024]. Available from: <http://anale.steconomieuoradea.ro/volume/2010/n2/185.pdf>.
- MICHOPOULOU, E., et al., 2015. Accessible tourism futures: the world we dream to live in and the opportunities we hope to have. *Journal of Tourism Futures*, vol. 1, no. 3, pp. 179 – 188. <https://doi.org/10.1108/JTF-08-2015-0043>. ISSN 2055-5911.
- MODEVA - NANKOVA, M., 2016. *Biblioteki i kulturen turizam: Vazmozhnosti i predpostavki za razvitie*. Sofia: Za bukvite-O pismeneh [in Bulgarian]. ISBN 978-619-185-234-5. [].
- NIELSEN, G., et al., 2005. *Access to Libraries for Disabled Persons Checklist: a practical tool*. The Hague: IFLA Headquarters. ISSN 0168-1931.
- QIAO, G., et al., 2022. Accessible tourism: A bibliometric review (2008 – 2020). *Tourism Review*, vol. 77, no. 3, pp. 713 – 730. <https://doi.org/10.1108/TR-12-2020-0619>. ISSN 1660-5373.
- QUINTEIRO, S., et al., 2020. Coimbra as a literary tourism destination: landscapes of literature. *International Journal of Culture, Tour-*

- ism and Hospitality Research*, vol. 14, no. 3, pp. 361 – 372. <https://doi.org/10.1108/IJCTHR-10-2019-0176>. ISSN 1750-6182.
- ROBERTSON, L., 2012. *Access for library users with disabilities* [online]. London: SCONUL Access Steering Group. [viewed 12 June 2024]. Available from: <https://wellcomecollection.org/works/xyy2w97v>.
- ROQUE, M. I., et al., 2021. Reading the Tourist Destination: bibliotourism and place perception. *Journal of Spatial and Organizational Dynamics*, vol. 9, no. 1, pp. 42 – 60. <http://hdl.handle.net/10400.14/33186>. ISSN 2183-1912.
- RUBIO-ESCUDELOS, L., et al., 2021. Accessible tourism: origins, state of the art and future lines of research. *European Journal of Tourism Research* [online], vol. 28 [viewed 06 June 2024]. Available from: <https://www.ejtr.vumk.eu/index.php/about/article/download/2237/476>. ISSN 1314-0817.
- SABEV, N., et al., 2018. Digitalna i fizicheska dostapnost na turisticheskite obekti v Bulgaria. *Kulturno-istorichesko nasledstvo: opazvane, predstaviane, digitalizatsia-Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization*, vol. 4, no. 2, pp. 38 – 58 [in Bulgarian]. ISSN: 2367-8038.
- SAUNDERS, L., et al., 2013. Culture and competencies: A multi-country examination of reference service competencies. *Libri*, vol. 63, no. 1, pp. 33 – 46. <https://doi.org/10.1515/libri-2013-0003>. ISSN: 1865-8423.
- SEIFI, L., et al., 2019. The role of Iran public libraries in development and promoting of tourism services. *Library Philosophy and Practice* [online], [viewed 01 October 2024]. Available from: <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/2953>. ISSN 1522-0222.
- STEFANOVA, D., 2006. Tendentsii v knigoizdavaneto i bibliotechnite usluzhi za horata s uvrezhdania prez poslednite 50 godini. In: V. GRASHKINA, T. TODOROVA & TS. PANOVA (Eds.) *Bibliotekite, horata s uvrezhdania i elektronната informatsia-Libraries, people with disabilities and electronic information*. pp. 17 – 28. Sofia: UP „Sv. Kliment Ohridski“ [in Bulgarian]. ISBN 954-91830-4-1.
- STENBERG, P., et al., 2023. *A Library Without Obstacles: A Guide to Accessibility* [online]. Malmö: Kulturrådet [viewed 10 April 2024]. Available from: https://www.luisterpuntbibliotheek.be/files/Bibliotheeken/A-Library-Without-Obstacles-v2.1_Malm%C3%B6.pdf.
- TERZIEV, V., et al., 2020. Libraries and Tourism – Possibilities for Integration and New Directions for Sustainable Social Development. *60th International Scientific Conference on Economic and Social Development – XX International Social Congress (ISC 2020)* [online], pp. 169 – 174 [viewed 02 September 2024]. Available from: <https://ssrn.com/abstract=3725786>.

- TODOROVA, T., 2020. Accessible tourism: Experience from academic course. *New perspectives in science and education: Proceedings from 9th edition, Florence, Italy, 19 – 20 March 2020* [online], pp. 344 – 349. Bologna: Filodiritto Editore [viewed 11 July 2024]. Available from: <https://conference.pixel-online.net/files/npse/ed0009/FP/0146-SPN4304-FP-NPSE9.pdf>.
- TODOROVA, T., et al., 2008. Equal Access to Information for Students with Disabilities at University Libraries in Bulgaria. *Information/Documentation Management and Cooperation among the Libraries in the Balkan Countries: Symposium Papers. 5 – 7 June 2008, Edirne, Turkey*, pp. 367 – 370. Edirne: Trakya University.
- TODOROVA, T., et al., 2017. Information professionals and copyright literacy: a multinational study. *Library management*, vol. 38, no. 6/7, pp. 323 – 344. <https://doi.org/10.1108/LM-01-2017-0007>. ISSN: 0143-5124.
- TOKIĆ, K., et al., 2018. Potential of libraries as tourist attractions: case study of Croatia. *7th International scientific symposium Economy of Eastern Croatia – Vision and Growth, Osijek, Croatia, 24 – 26 May 2018* [online], pp. 913 – 921 [viewed 19 September 2024]. Available from: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/662512>. ISSN 1848-9559.
- YANKOVA, I., et al., 2016. Tourist Information in Libraries – Source to Improve Access to Objects of Cultural Heritage. *Journal of Balkan Libraries Union* [online], vol. 4, no. 2, pp. 23 – 27 [viewed 15 November 2024]. Available from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/275568>. ISSN 2148-077X.
- ZAJADACZ, A., 2015. Evolution of models of disability as a basis for further policy changes in accessible tourism. *Journal of Tourism Futures*, vol. 1, no. 3, pp. 189 – 202. <https://doi.org/10.1108/JTF-04-2015-0015>. ISSN 2055-5911.
- ZSARNOCZKY, M., 2018. The future challenge of accessible tourism in the European Union. *VADYBA* [online], vol. 33, no. 2, pp. 39 – 43 [viewed 01 November 2024]. Available from: https://www.ltvk.lt/file/zurnalai/07_Martin.pdf. ISSN 1648-7974.

EXPERIENCE AND ATTITUDES OF BULGARIAN LIBRARIES AS PARTNERS IN THE FIELD OF ACCESSIBLE TOURISM

Abstract. This article presents purposefully selected results from the first-of-its-kind study of public libraries' capacity to partner in accessible tourism. The main objective is to identify the resources available to them to provide accessible environments and attract tourism interest and whether librarians are prepared to meet the needs of accessible tourism users. A direct communication method was applied through an online survey conducted between October 21st and December 21st, 2024. Respondents were from Bulgaria's public libraries, which most often fall within the scope of potential tourism partners. Out of 150 invited professionals, 66 participants effectively participated. Based on the analysis of the responses, conclusions are drawn about the current state of the problem. Recommendations are made for more effective exploitation of available resources and for raising awareness – both of librarians and users of accessible tourism – of libraries' opportunities.

Keywords: libraries; accessible tourism; library tourism; people with special needs; Bulgaria

✉ **Radoslav Hristov, PhD student**

ORCID iD: 0000-0003-3386-4238

WoS ResearcherID: ABJ-2841-2022

Faculty of Library Studies and Cultural Heritage

University of Library Studies and Information Technologies

1784 Sofia, Bulgaria

E-mail: radoslavsvetoslavov@gmail.com